

IMPLIKACIJE SVETSKJE EKONOMSKE KRIZE NA OSIGURANJE U REPUBLICI SRBIJI

REZIME: Nakon prvog talasa hipotekarne krize koji je najpre pogodio bankarski sektor bilo je jasno da osiguravajuća i reosiguravajuća društva neće ostati imuna. Iz ugla osiguravajućih društava kriza ima višeznačni efekat. Plasirana sredstva, iako u manje rizične finansijske instrumente, izložena su većem riziku na tržištu kapitala. Druga dimenzija krize koju će osetiti osiguravajuće kuće je recesija u koju je ušla privreda, kroz smanjenje potrošnje, povećane cene transfera rizika. Domaće tržište slabo je integrisano u svetsko tržište, pa samim tim i manje podložno tektonskim poremećajima uočenim na drugim finansijskim tržištima. Jedan od razloga zašto kriza ne ugrožava opstanak osiguravajućih društava jeste dosadašnja konzervativna investiciona politika i regulativa. Temeljna načela poslovnih politika osiguravajućih organizacija u danima koji dolaze trebala bi biti sigurnost, likvidnost, disperzija i tek na kraju profitabilnost.

Ključne reči: svetska ekonomska kriza, tržište osiguranja, premije osiguranja, uticaj krize, perspektive.

Uvod

Kriza finansijskog sistema puni dve godine. Destabilizacija američkog finansijskog sistema gotovo u talasima je preplavila svetske ekonomske sisteme. Čini se da su najveći udar doživele ekonomije „navučene“ na poslovanje lansirano iz američkih finansijskih laboratorija – trgovanje naprednim finansijskim derivatima. Iako se kriza mogla naslutiti na osnovu kompleksnih disproporcija u trgovinskoj razmeni razvijenog i nerazvijenog sveta u fokusu istraživanja su se ipak našle finansijske institucije. Obilje finansijskih inovacija imalo je za cilj

* Visoka poslovna škola strukovnih studija – Blace

** Visoka poslovna škola strukovnih studija – Blace

da mobilizuje štednju stanovništva. Odlučujuću ulogu u privlačenju te društvene akumulacije je imala visoka stopa prinosa.

Prožimanje realnog i finansijskog sektora je sveobuhvatno. Realni sektor je baza i temelj finansijskom sektoru, tako da se kriza lako prelijeva i što je jaz između ova dva sektora veći, kriza se sve više produbljuje. Industrija osiguranja je posebna karika finansijskog sistema u funkciji servisa realnog sektora.¹ Što se tiče pokazatelja svetskog tržišta osiguranja u toku kriznih godina, pre svega tokom 2007. godine i 2008. godine, stanje je sledeće:

Tabela 1. Razvoj važnijih tržišta osiguranja u 2009. god.

	Premije životnog osiguranja		Premije neživotnog osiguranja		<i>Total</i>	
	US\$	promena vs 2007.	US\$	promena vs 2007.	US\$	<i>promena vs 2007.</i>
Industrijske zemlje	2219	–5,3%	1530	–1,9%	3757	–3,4%
Tržišta u razvoju	272	14,6%	241	7,1%	513	11,1%
Novo industrijalizovane ekonomije Azije	152	–0,3%	50	2,8%	202	–1,6%
Centralna i Istočna Evropa	164	19,0%	71	5,5%	97	8,8%
Svet	2490	–3,5%	1779	–0,8%	4270	–2,0%

Izvor: Swiss Re, 2009. god.

Volumen svetske premije osiguranja u odnosu na 2007. godinu, neznatno je porastao na 4.270 milijardi USD u 2008. godini. Međutim, prilagođeno inflaciji, premije su manje za 2%. Životne premije na svetskom nivou pale su 3,5% u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu. Premije osiguranja života u industrijskim zemljama zabeležile su pad od 5,3%. Nasuprot industrijskim zemljama, premije životnih osiguranja u tržištima u nastajanju porasla su na 14,6%. Na svetskom nivou premije u neživotnim osiguranjima smanjene su za marginalnih 0,8%. Što se tiče industrijskih zemalja premije neživotnih osiguranja pale su za 1,9%, dok tržišta u nastajanju beleže rast od 7,1% u odnosu na nivo iz 2007. godine.

Analizom tabele uočava se značajna rezistentnost ovog tržišta na tektonske poremećaje uočene na drugim finansijskim tržištima. Razlog za to možemo naći u državnim intervencijama. Osetan je pad svih pokazatelja u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu pogotovu u industrijalizovanim zemljama, ali tržišta u razvoju i ovog puta opravdavaju svoje ime. Visoke stope rasta ovog sektora, kao nosioca razvoja mogu se očekivati samo u zemljama u ekspanziji Kini, Indiji,

¹ Jakovčević, D.: Utjecaj krize na hrvatski osigurateljni sektor, Zlatibor, 2009. god.

Rusiji. Region centralne i istočne Evrope takođe pokazuje zavidan rast s obzirom na destimulacioni ekonomski ambijent. U daljem radu ukazaće se na uzroke svetske krize i njen uticaj na tržište osiguranja u Republici Srbiji, upoređujući ih sa zemljama u okruženju.

Hronologija i refleksije krize

Nakon prvog talasa hipotekarne krize koji je najpre pogodio bankarski sektor bilo je jasno da osiguravajuća i reosiguravajuća društva neće ostati imuna. Uprkos snažnijem uticaju krize na banke, ukupne štete za osiguranje po osnovu direktne izloženosti krizi na hipotekarnom tržištu SAD, prema proceni MMF-a se kreće između 160 i 250 milijardi dolara.

Prvi direktni udar je nastao zahvaljujući zajedničkom portfoliju jedne banke i jednog osiguravajućeg društva. U pitanju je banka Lehman Brothers, jedna od banaka previše izložena hipotekarnim kreditima. Bankrotirala je 15. septembra 2008. godine. Da ovo nije u pitanju jedan izolovani slučaj dokazuje bankrotstvo Fannie Mae² i, Freddie Mac,³ dve najveće, od države podržane finansijske korporacije koje pokrivaju 40% hipotekarnih potraživanja u SAD-u. Obe institucije su nacionalizovane. Banka Lehman Brothersm je tesno sarađivala sa donedavno najvećom svetskom osiguravajućom kućom AIG (American International Group), koja je nažalost reosiguravala njihove rizične plasmane. AIG pruža usluge osiguranja i druge finansijske usluge u više od 130 zemalja, gde je zaposleno 116.000 ljudi, od čega je pola zaposleno u Aziji gde je društvo i osnovano. Takođe, svoje usluge pružala je jednako pravnim i fizičkim licima, što je rezultiralo sa 30 000 imaoca polisa i 100 000 osiguranih preduzeća. AIG se bavi i osiguranjem kredita koji su izraženi u milijardama dolara, a koga su banke širom sveta davale klijentima. Cena akcija AIG -a pala je na 1,25 USD sa otprilike 70 USD koliko je iznosila 12 meseci ranije. Tržišna dokapitalizacija pala je sa 100 milijardi dolara na oko 3 milijardi dolara.

Izvorište ovog problema treba tražiti u strukturnom finansiranju. Strukturno finansiranje se može definisati kao „forma finansijskog posredovanja zasnovana na tehnologiji sekjuritizacije“. Sekjuritizacija je „proces emitovanja hartija od vrednosti uz obezbeđenje hipotekom ili imovinom koja se tretira kao van-bilasna sekjuritizacija“. ⁴ Ova tehnika je doživela svoj razvoj 80-tih godina u SAD-u kada je došlo do širenja i na druge vrste imovine. Drugi način na koji je došlo do derivacije rizika je „Credit default swap“. Imaocima ove polise je omogućena naplata razlike između nominalne vrednosti obveznice i njene stvarne tržišne vrednosti. Sve je odlično funkcionisalo dok je u SAD-u bila ekspanzija prodaje kuća, stanova i drugih luksuznih i skupih dobara. Hipoteku su finansirale investicione i

² Federal National Mortgage Association

³ Federal Home Loan Mortgage Corporation

⁴ Thompson, J. : Securitisation, An International Perspective, OECD, 1995. god.

komercijalne banke, penzioni fondovi i dr. Reosiguranje kredita je raslo do beskonačnosti, a tržište svopova je naraslo do 62 triliona dolara, što je daleko više od vrednosti realnog sektora privrede SAD-a. Kobna greška trgovaca svopovima je bila u tome što su primenili metode koje se koriste kod običnog osiguranja: sudar automobilom ne povećava rizik od mogućnosti novog sudara. Sa kreditima i obligacijama je, međutim sasvim drugačije jer kad jedan učesnik bankrotira, počinje lančana reakcija po domino sistemu.⁵ Ekspanzija krize nagnala je portfolio ulagače da naglo povuku svoje polise iz osiguravajućih kuća.

U treci koja je nastala za kupovinu posrnule osiguravajuće kompanije, reaguje FED – američka centralna banka i to zajmom od 85 milijardi dolara sa kamatnom stopom od 11,5%. Na ovaj način ona postaje vlasnik 80% AIG-a koji postaje nacionalizovan. Ukupna pomoć države u martu 2009. godine dostigla 170 milijardi dolara. Ovaj model kriznog reagovanja postaje uobičajen u zapadnim ekonomijama. Posle ovakvog obrta može se reći da će cela osiguravajuća industrija doživeti promene.

Nakon ovakvog „incidenta“ neophodna je celovita analiza posledica koje se mogu očekivati u osiguravajućem sektoru. Sredstva osiguravajućih društava (posebno od životnog osiguranja) mogu se ulagati u dugoročne obveznice, hipotekarne kredite i vlasničke hartije od vrednosti (akcije). Slobodan deo novčanih sredstava ostvaren po osnovu životnog osiguranja (dugoročno raspoloživ) ulaže se u nekretnine. Pored državnih obveznica prisutno je ulaganje i u korporativne obveznice. Kod ulaganja u nekretnine i hipotekarne kredite ograničavajući faktor je uvek bio neadekvatno functionisanje sekundarnog tržišta što se pokazalo krucijalno u ovom momentu.⁶ Sredstva od premije za osiguranje imovine i lica se uglavnom ulažu u akcije korporacija, zbog većeg prinosa. U poslednje vreme osiguravajuće kompanije su počele agresivnije da nastupaju i u delu investiranja, kako bi se suprotstavile sve većoj konkurenciji. Prisutni su i slučajevi, gde se međusobno povezuju osiguravajuće kompanije i investicione kompanije radi upravljanja uzajamnim fondovima. Dosadašnja praktična iskustva finansijski razvijenih zemalja pokazuju, da veoma često struktura portfolia osiguravajućih kompanija zavisi od veličine i delatnosti dotičnih kompanija.

Iz ugla osiguravajućih društava kriza ima višeznačni efekat. Plasirana sredstva, iako u manje rizične finansijske instrumente, izložena su većem riziku na tržištu kapitala. Pad beleže investicioni fondovi, vredonosni papiri posrnulih banaka tako da je aktiva osiguravača ugrožena. Efekat krize se manifestuje i kroz smanjenje tražnje za uslugama osiguravajućeg društva.

Najsnažniji uticaj krize je na specijalizovane osiguravače kreditnih osiguranja (50 milijardi dolara). Potencijalno je veliki dugoročni uticaj na osiguranja

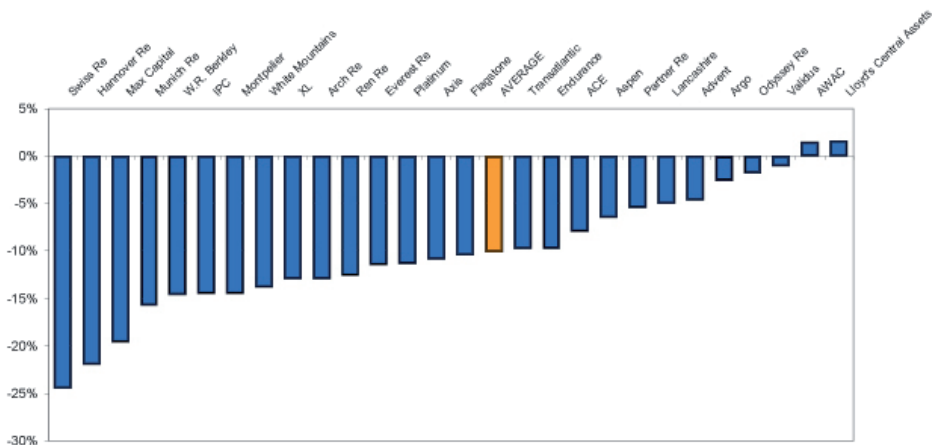
⁵ Drašković, V. i Jovović, R.: Savremena globalna finansijska kriza i mediji, Medijski dijalozi br. 2, 2008. god.

⁶ Vunjak, N. i Kovačević, Lj.: Finansijska tržišta i berze, Proleter, Subotoca, 2009. god., str. 137

od odgovornosti, direktora i članova uprave od grešaka i propusta (12,3 milijardi dolara) Uticaj na druge vrste osiguranja je indirektan, kroz smanjenje tražnje. Posebno su ugrožena životna osiguranja povezana sa ulaganjima u investicione fondove. Uticaj krize na investicione plasmane (vodećih 9 reosiguravača beleže gubitak od oko 18,8 milijardi dolara) intenzivniji je od uticaja uragana Ilke i Gustav (3,3 milijardi dolara).⁷ Krajnji efekat je različit – ugroženiji su osiguravači i reosiguravači sa rizičnijim plasmanima (investicije u sekjuritizovane hartije od vrednosti, akcije koje nisu kotirane na berzi i tzv. hedž fondove).

Druga dimenzija krize koju će osetiti osiguravajuće kuće je recesija u koju je ušla privreda, kroz smanjenje potrošnje. Smanjenje prodaje automobila automatski utiče na broj kasko polisa kao i polisa o autoosiguranju sa finalnim efektom na ovu industriju. Treće, sa čim se suočavaju osiguravajuće kuće u ovom razdoblju ekonomske krize je pritisak od strane reosiguravača ka povećanju cena i suženju postojećih pokrića. Naravno reosiguravači su prinuđeni na takve korake usled sličnih pritisaka tj. smanjenje investicija i povećanje rizičnih plasmana. Na taj način reosiguravač može absorbovati gubitke iz ulaganja ili nadoknaditi izostanak prihoda. Generalno osiguravači (25% – 30%) postaju ugroženiji od reosiguravača (15% – 20%) na osnovu podataka o smanjenju kapitala vodećih reosiguravača za prvih osam meseci u 2008 godini (slika 1.).

Slika 1. Smanjenje kapitala reosiguravača za prvih devet meseci 2008. godine



⁷ Marović, B. i Njegomir, V.: Susret osiguravača i reosiguravača, Sarajevo, 2009. god.

Nakon bure izazvane ovom krizom očekivaće se od uprave osiguravajućeg društva plan delovanja za brzi oporavak i reafirmaciju istog. Može se očekivati sledeći razvoj događaja:

1. bolje upravljanje rizikom bilansa, kao i veća njegova transparentnost;
2. smanjenje troškova (marketinga i IT-a);
3. povećanje cena.

Očekuje se da će navedene mere dovesti do odgovarajućeg ishoda.

Iako profitabilnost značajno opada iz godine u godinu, akcenat će biti postavljen na adekvatnosti kapitala. Teži uslovi finansiranja u krizi koja nikako ne jenjava usloviće sa sobom opreznost u odabiru kapitala iako je kapital u ovom trenutku tražen i redak resurs. Striktna disciplina u pogledu prihvata rizika u osiguranje nameće se kao nužnost. Sve ukazuje na potrebu obazrivog biranja investicionog portfelja. U kriznim uslovima postoji tendencija povećanog prijavljivanja većih iznosa odštetnih zahteva i prevara u osiguranju, što naglašava potrebu brižljive regulacije šteta.⁸

Stanje i perspektive tržišta osiguranja u Republici Srbiji

Kako se Republika Srbija nalazi na marginama svetskih ekonomskih zbivanja talas krize se osetio, ali u manjem obimu nego u zapadnim ekonomijama. Domaće finansijsko tržište slabo je integrisano u svetsko tržište, pa samim tim i manje podložno uticaju „spojenih sudova“. Direktan uticaj nije tako značajan zbog „plitkog“ tržišta. Takođe, odsudstvo domicilnih osiguravača u inovativnim finansijskim aranžmanima se pokazalo dobro ovog puta. Bilansi banaka, osiguravača i drugih finansijskih institucija su relativno transparentni. Bankarski sistem raspolaže značajnim rezervama.

Što se osiguravajućih društava tiče, u proteklih 7–8 godina prošli su svojevrsno čistilište. Neki su jednostavno nestali sa tržišta (ostavivši na desetine hiljada neizmirenih obaveza po osnovu štete koju su počinili njihovi osiguranici), dok je druge preuzela konkurencija. Interesantno je, da je naša zemlja dok je radilo oko 40-tak osiguravajućih organizacija i na hiljade zastupnika, brokera, agencija i poverenika, spadala u zemlje sa najvećim brojem osiguravača u odnosu na broj stanovnika. Prema nekim istraživanjima svega četvrtina od ovog broja bi zadovoljila potrebe tržišta (problem je bio u tome što mnogi nisu poštovali zakonske odredbe, a još manje vodili računa o tome šta je lojalna konkurencija, te je na tržištu osiguranja vladao haos). Nakon reforme u oblasti osiguranja na tržištu je ostao samo zdravi kapital.

Treba istaći da su se reforma osiguranja i preduzete mere odvijale u više pravaca. Neki učesnici su isključeni, unapređeno je korporativno upravljanje i upravljanje rizicima, a kao najbitnije za očuvanje stabilnosti sektora osiguranja povećane

⁸ Svijet osiguranja, decembar 2008. god., str. 13.

su tehničke rezerve društava za osiguranje.⁹ Doneti su i propisi kompatibilni sa direktivama i preporukama Evropske unije, kroz koje se primenjuju iskustva zema-lja gde tržišno osiguranje uspešno deluje. Propisima su predviđena ona finansijska sredstva koja su uslov bez koga se ne može otpočeti posao osiguranja, s tim da se ne obeshrabri inicijativa za osnivanje novih organizacija za osiguranje, niti da se podstaknu inicijative za osnivanje patuljastih organizacija bez perspektive, latentno opasnih po ugovarače osiguranja, osiguranike i privredu uopšte.¹⁰ Uspostavljen je moderan i efikasan nadzor u oblasti osiguranja u skladu sa međunarodnim principima i standardima. Pojačan nadzor podrazumeva tzv. korektniju poslovnu klimu, pa samim tim i povećanu sigurnost ozbiljnim stranim investitorima.

Značajniji uticaj krize na naše tržište će možda biti uzrokovan recesijom kroz povećanje cene pribavljanja kapitala, smanjenje tražnje (uglavnom za životnim osiguranjem), povećane cene transfera rizika. Jedan od razloga zašto kriza ne ugrožava opstanak osiguravajućih društava jeste dosadašnja konzervativna investiciona politika i regulativa (tehničke rezerve su kvalitetno investirane). Sredstva iz osiguranja su uglavnom ulagana u državne obveznice i nekretnine koje su sigurnije za ulaganje.

Indirektan uticaj krize se ogleda u sledećem:

- smanjenje priliva sredstava iz inostranstva po raznim osnovama;
- smanjena mogućnost banaka za zaduživanjem u inostranstvu;
- smanjene mogućnosti izvoza.

U Republici Srbiji postoje 24 osiguravajuća društva, od čega je 17 sa većin-skim stranim vlasništvom, što ukazuje na postojanje zdrave osnove i mogućnosti za razvoj – iako će polemike oko toga da li treba „otvoriti prostor strancima“ (bilo kroz novootvorena bilo kao učesnika u vlasništvu već postojećih domaćih društava) ili domaća osiguranja održati po svaku cenu, još uvek biti. Naime ulazak stranog kapitala i interesa znatno otežava zaključenje osiguranja zbog specifičnih zahteva koji su neuobičajeni za postojeću ponudu osiguravača, posebno kod zdravstvenog osiguranja, zatim kod osiguranja od odgovornosti i sl. Međutim, kao u ranijim periodima i danas su u našoj zemlji DDOR Novi Sad i Dunav osiguranje vodeće osiguravajuće organizacije, čiji udeli od 32 odsto, odnosno 32,4 odsto u ukupno zaključenoj premiji po svim vrstama osiguranja pokrivaju dve trećine domaćeg tržišta. S’ druge strane dolazak osiguravajućih kuća na tržište Srbije umnogome je doprinelo unapređenju poslovanja čitavog sektora i to kroz unapređenje korporativnog upravljanja, povećanjem transparentnosti, većom konkurencijom i uvođenjem novih proizvoda osiguranja.

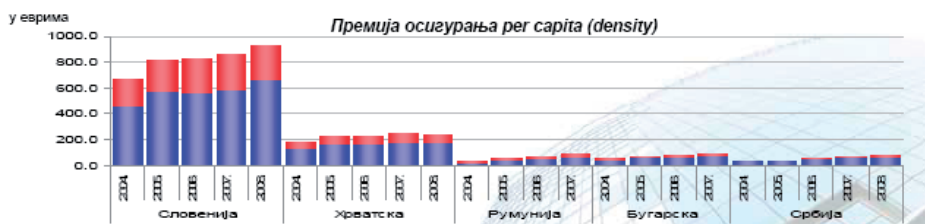
Životno osiguranje u Republici Srbiji čini svega 12,2% ukupne premije osiguravajućih društava, dok je premija po glavi stanovnika svega 10€. Razlog

⁹ <http://www.emportal.rs>

¹⁰ Mrkšić, D. – Petrović, Z. – Ivančević K.: Pravo osiguranja, Privredna akademija, Novi Sad, 2006. god., str. 43

niskog nivoa životnog osiguranja su ekonomska situacija, (ne)poverenje u osiguravajuća društva i nedostatak poreskih olakšica za klijente. Tako skroman rezultat s jedne strane i veliki potencijal s druge, posledica su mentaliteta, kolebljivog poverenja u osiguravače, nestabilne situacije sa nacionalnom valutom, kao i niskog nivoa životnog standarda građana. Istovremeno postoji bojazan od dugogodišnjih osiguranja tj. životnog zbog straha od obezvređivanja uplaćenih premija osiguranja, usled npr. inflacije. Pored toga i stav o potrebi osiguranja nije dovoljno izgrađen i još uvek je veoma prisutno razmišljanje da se osigurava „samo ono što se mora“, kao što je npr. obavezno osiguranje od odgovornosti za štetu koju pričinje motorna vozila. Ukoliko uporedimo ove podatke sa zemljama u okruženju (slika 2.) i prihvatimo činjenicu da je od reforme osiguravajućeg sektora prošlo samo četiri godine, neće nas iznenaditi njegov tako mali značaj u finansijskom sistemu Srbije.

Slika 2. Premija osiguranja per capita



Izvor: NBS

Da bi se obezbedio određeni podsticaj i razvoj životnog osiguranja, između ostalog, potrebno je i posegnuti za merama poreske politike, zatim sprovesti rigoroznu kontrolu zastupnika na domaćem tržištu, koji posluju bez odgovarajućih licenci i bez kompetentnosti, a pod okriljem lica i agencija koje imaju dozvolu NBS-a. Potrebno je i dalje podsticati porast svesti o potrebi dobrovoljnog penzionog osiguranja (visokorazvijene zemlje uglavnom imaju dobrovoljne sisteme pa su građani upućeni da se dobrovoljno osiguraju), kao i dopunskog zdravstvenog osiguranja s jedne strane, ali bi se s druge strane morao izgraditi efikasan sistem kontrole od strane državnih organa, koji bi sprečio da se ovi vidovi osiguranja pretvore u zloupotrebu i način bogaćenja na štetu potencijalnih korisnika.

U godišnjim izveštajima ekonomista najveće švajcarske reosiguravajuće kuće Swiss Re dokazano je da premijski prihodi životnih i neživotnih osiguranja pozitivno koreliraju sa kretanjima bruto društvenog proizvoda (BDP-a).¹¹ Rast BDP-a inducira rast prihoda od prodaje životnih i neživotnih osiguranja, a usporevanje rasta BDP-a smanjuje potražnju i rast premija. Iako je došlo do značajnog

¹¹ Swiss Re, Sigma 2006. god. i 2007. god.

pada BDP-a, Republika Srbija beleži kontinuirani rast potražnje neživotnih, a pogotovu životnih osiguranja. U strukturi premije u 2008. godine učešće neživotnih osiguranja iznosilo je 87,8%,¹² dok se učešće životnih osiguranja povećalo sa 11% u 2007. god. na 12,2% u 2008. godini. U 2007. godini na svetskom nivou, hipotekarna kriza nije značajno uticala na tržište životnih osiguranja. Njihov razvoj se nastavio, tako da na svetskom nivou beleže realan rast od 5,4%, što je iznad dugogodišnje stope rasta. Navedeni porast je rezultat povećanja interesovanja za proizvode ovih osiguranja kao i generisanjem rasta tržišta zemalja u ekspanziji.

Što se tiče učešća ukupne premije u BDP-u Republike Srbije, ostaje na sličnom nivou od 2006. godine i to od 1,9%. Ovaj pokazatelj za 27 zemalja članica Evropske unije iznosi čak 8,76%. Međutim, u poređenju sa grupom u koju je svrstana Republika Srbija, čiji je prosek 2,75%, može se zaključiti da je na zadovoljavajućoj poziciji¹³. Republika Srbija u pogledu ovog pokazatelja zauzima 66. mesto na svetu, što je dva mesta niže nego prethodne godine. Sličan rang Republika Srbija zauzima i kada se posmatra prosečna premija po glavi stanovnika – sa 103 dolara per capita Srbija se nalazi na 64. mestu u svetu. Ipak, razvoj tržišta osiguranja u Srbiji meren rastom premije pokazuje pozitivan trend. Ukupna premija u 2008. godini iznosi 52,2 milijardi dinara i u odnosu na premiju u 2007. godine je porasla za 16,5% (Tabela 2).

T2. Osnovni indikatori osiguravajućeg sektora u mlrd. dinara

	2004	2005	2006	2007	2008
Ukupna premija	22,6	34,7	38,3	44,8	52,2
Premija životnih osiguranja	1,7	3,3	4	4,9	6,3
Učešće u ukupnoj premiji	7,4%	9,5%	10,6%	11%	12,2%
Premija neživotnih osiguranja	20,9	31,4	34,3	39,8	45,8
Premija po glavi stanovnika	€38	€55	€65	€77	€80
Premija životnog osiguranja po glavi stanovnika	€3	€5	€7	€8	€10
Učešće premije u BDP-u	1,6%	2,1%	1,9%	1,9%	1,9%
Ukupna imovina	30,8	46,4	56	70,6	84,8
Kapital	15,6	18,6	20,7	24,7	25,3
Tehničke rezerve	11,5	22,9	28,9	39,5	51,5
Broj društava za osiguranje	40	19	17	20	24
Broj zaposlenih	5407	7283	7863	9697	11713

Izvor: NBS

¹² U strukturi ukupnog portfelja samo pet vrsta neživotnih osiguranja i to: osiguranje od posledica nezgode, osiguranje motornih vozila, osiguranje imovine od požara i dragih opasnosti, ostala osiguranja imovine i osiguranje od odgovornosti zbog upotrebe motornih vozila, učestvuje sa skoro 80%.

¹³ Sektor osiguranja u Srbiji, Izveštaj za 2008. godinu, NBS

Zaključno s trećim tromesečjem 2008. godine, ukupna premija je čak 51% veća u odnosu na ukupnu premiju na kraju istog perioda 2005. godine, dok je bilansna suma nakon tri godine udvostručena. Efekti krize na tržište kapitala u Srbiji svakako imaju odraza i na društva za osiguranje utoliko što je jedan deo njihove aktive izložen berzanskim kretanjima. Izloženost akcijama u 2008. godini je smanjeno u neživotnom osiguranju sa 20% na 7%, dok je u životnom osiguranju smanjeno sa 6% na 3%.

Kontinuirani rast tehničkih rezervi, započet 2005. godine, od velikog je značaja za stabilnost sektora osiguranja. Nakon rasta od 36,8% u 2007. godini, tehničke rezerve su u prvih devet meseci 2008. godine porasle za 21,7%, što predstavlja rast brži od rasta kapitala i rezervi u istom periodu. Sa 51,5 milijardi dinara, tehničke rezerve su u 2008. godini činile preko 60% ukupne pasive sektora. Pored veličine i strukture tehničkih rezervi u pasivi, ključni značaj za stabilnost sektora osiguranja ima i struktura njihovog ulaganja. U tom pogledu, i dalje je prisutan pozitivan trend da kratkoročni finansijski plasmani čine najveći deo aktive ovog sektora (27,2%). Budući da se sektor osiguranja u Srbiji pretežno zasniva na neživotnom osiguranju, poboljšanje ročne usklađenosti preuzetih obaveza i ulaganja u velikoj meri doprinosi adekvatnijoj zaštiti interesa korisnika usluga osiguranja. Dodatno poboljšanje u pogledu zaštite interesa korisnika osiguranja predstavlja i brži rast tehničkih rezervi u odnosu na ukupnu premiju. To je u velikoj meri rezultat uspostavljanja jedinstvenih kriterijuma za njihov obračun, zahvaljujući čemu osiguravači u Srbiji danas realnije procenjuju te rezerve.¹⁴

U pogledu solventnosti, društva za osiguranje i dalje imaju veoma stabilnu poziciju. Solventnost društva za osiguranje zavisi od dovoljnosti tehničkih rezervi za preuzete obaveze kao i od dovoljnosti garantne rezerve kao vida zaštite osiguranika u slučaju nepredviđenih gubitaka u poslovanju, odnosno kao amortizera za gubitke koji nisu pokriveni tehničkim rezervama.

Zaključak

Prema procenama ekonomista najveće švajcarske reosiguravajuće kuće Swiss Re, finansijsko tržište će uskoro ući u manje turbulentan period, smanjujući pritisak na cene i imovinu akcionara. Prema srednjoročnim i dugoročnim prognozama bilans osiguranja života ostaje pozitivan. Rast neživotnih osiguranja ostaće nepromenjen. Do promene može doći jedino boljim investicionim rezultatima. Recesija u ovom trenutku smanjuje potrebu za osiguravajućim pokrićem, dok nedostatak kapitala podiže cenu istog.

Iako se finansijska kriza mogla preneti preko više kanala na tržište osiguranja u Srbiji ono za sada ostaje manje više imuno. Zahvaljujući konzervativnoj politici vođenoj do sada noseći stubovi finansijskog sistema su ostali stabilni.

¹⁴ Izveštaj o stanju u finansijskom sistemu, NBS

Fokusiranje na poslove osiguranja i konzervativnije investiranje se kao trend očekuje u narednim fazama kriznog menadžmenta. Ovo je takođe jedinstveni trenutak za uvođenje racionalizacije u poslovanju, kao i prenošenje dela poslova na spoljne saradnike, odnosno organizacije za obavljanje poslova zastupanja i posredovanja u osiguranju.

Značajnije posledice u osiguranju mogu se očekivati naknadno kroz smanjenje kapitala, usporavanje trenda ugovaranja kapitala, problematičnim naplatama premija, rastom šteta i troškova. Navedeno implicira dve posledice krize – smanjenje profitabilnosti pri datom nivou troškova i smanjenje kapitala, povećanje postojeće profitabilnosti uz smanjenje troškova i efikasnije upravljanje rizikom. Temeljna načela poslovnih politika osiguravajućih organizacija u danima koji dolaze trebala bi biti sigurnost, likvidnost, disperzija i tek na kraju profitabilnost. Pored toga jedno od načela (koje je prisutno i na tržištima razvijenih zemalja) trebalo bi da bude primena principa „svih rizika“, a to znači da u uslovima osiguranja treba navoditi samo rizike koji su isključeni iz osiguravajućeg pokrića. Premijske stope treba smanjiti, a gde god postoje realni uslovi za to – proširiti obim pokrića. Naravno, i dalje treba raditi na povećanju transparentnosti poslovanja osiguravajućih društava, sprečavanju „pranja novca“, sprečavanju sve većeg broja pokušaja prevare osiguranja od strane osiguranika, ali i poštenom i fer odnosu osiguravača prema osiguranicima. S'obzirom da je formiranje finansijski jakih osiguravača postao svetski proces, isti bi se mogao očekivati i u našoj zemlji bez obzira da li se radi o direktnom osiguranju, reosiguranju ili brokerskim organizacijama.

S obzirom da finansijska kriza uslovljava povećanje cene rizika neophodno je koristiti metode za kontrolu rizika i kapitala. Metode za smanjenje rizičnosti kapitala se odnose na imunizaciju i trajanje portfolia. Imunizacija portfolija podrazumeva zaštitu portfolia dugoročnih obveznica od rizika reinvestiranja (ulaganja u nove obveznice). Imunizacijom se stvara mogućnost minimiziranja rizika, tako da se kapitalni gubitak kompenzira rastom prinosa od reinvestiranja u nove obveznice. Imunizacija portfolia se zasniva na trajanju portfolia. Prosečno trajanje portfolia obveznica odgovara prosečnom roku dospeća obveznica.

Marija Marčetić, MA

Business school of applied studies – Blace

Milica Krulj – Mladenović, MA

Business school of applied studies – Blace

***Implications global economic crisis
the insurance in the Republic of Serbia******A b s t r a c t***

After the first wave of the mortgage crisis that first hit the banking sector, it was clear that the insurance and reinsurance companies will not remain immune. From the perspective of insurance companies crisis has ambiguous effects. Invested funds, although in a less risky financial instruments are exposed to greater risk in the capital market. Another dimension of the crisis that will feel the insurance company is in recession, which has entered the economy through reduction of consumption, the increased cost of risk transfer. Domestic market is poorly integrated into the world market, and thus less subject to tectonic disturbances observed in other financial markets. One of the reasons why the crisis does not threaten the survival of insurance companies so far is a conservative investment policy and regulation. Fundamental principles of business policy of insurance organizations in the coming days should be safety, liquidity, dispersion, and only at the end of profitability.

Keywords: global economic crisis, the insurance market, insurance premiums, the impact of the crisis, perspective.

Literatura

1. Drašković, V. i Jovović, R.: Savremena globalna finansijska kriza i mediji, Medijski dijalozi br. 2, 2008. god.
2. Marović, B., Njegomir, V.: Susret osiguravača i reosiguravača, Sarajevo, 2009. god.
3. Jakovčević, D.: Utjecaj krize na hrvatski osigurateljni sektor, Zlatibor, 2009. god.
4. Mrkšić, D., Petrović, Z., Ivančević K.: Pravo osiguranja, Privredna akademija, Novi Sad, 2006. god.
5. Marović, B., Žarković, N.: Leksikon osiguranja, Budućnost, Novi Sad 2002. god.

6. Thompson, J. : Securitisation, An International Perspective, OECD, 1995. god
7. Vunjak, N., Kovačević, Lj.: Finansijska tržišta i berze, Proleter, Subotoca, 2009. god.
8. Časopis: Osiguranje, 2009. god.
9. Časopis: Svijet osiguranja, 2008. god.
10. <http://www.emportal.rs>